

XITOIY TILIDA SINONIMIYA HODISASI

Abdulaxatov Firdavs Nizomjon o'g'li

Samarqand davlat chet tillar instituti aspiranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7438132>

Annotatsiya. Ushbu maqolada sinonimiya hodisasi tushunchasi, xitoy va o'zbek tillaridagi sinonimiya hodisasini qiyoslash va tahlil qilish, xitoy tilshunosligida hozirgi xitoy tilidagi sinonimlarni ilmiy tadqiq qilish borasida olib borilayotgan ishlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: sinonimiya hodisasi, leksik sinonimlar, leksikologik muammolar, semantik xususiyatlar.

ЯВЛЕНИЕ СИНОНИМИИ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. В данной статье рассматриваются понятие явления синонимии, сравнение и анализ феномена синонимии в китайском и узбекском языках, современные исследования китайских синонимов в китайской лингвистике.

Ключевые слова: феномен синонимии, лексические синонимы, лексикологические проблемы, семантические признаки.

THE PHENOMENON OF SYNONYMY IN CHINESE

Abstract. This article discusses the concept of the phenomenon of synonymy, comparison and analysis of the phenomenon of synonymy in the Chinese and Uzbek languages, modern studies of Chinese synonyms in Chinese linguistics.

Keywords: phenomenon of synonymy, lexical synonyms, lexicological problems, semantic features.

Tildagi sinonimiya hodisasi umumiy tilshunoslik semantikasi, ya'ni so'z ma'nosi bilan bog'liq masalalardan biridir. Semantika atamasining o'ziga umumiy tilshunoslikda quyidagicha ta'rif beriladi: - Semantika - (yun. semantikos - belgilovchi, belgilovchi) - so'z, semantika - tilshunoslikning so'z ma'nosini o'rganuvchi maxsus bo'limi.

Sinonimlarga kelsak, o'zbek tilining izohli lug'atida sinonimlar va sinonimiya hodisasiga quyidagicha ta'rif berilgan: "Sinonim so'z yunon tilidan olingan bo'lib, shakli va talaffuzi har xil, lekin ma'nosi bir-biriga juda yaqin. o'zaro ma'noli so'zlarga aytiladi. Sinonimiya hodisasi shundan iboratki, ma'no jihatdan bir-biriga yaqin bo'lgan so'zlar shakl jihatdan har xil bo'ladi.

Sinonimiya (yunoncha synonymia — ma'nosi bir, o'xshash) — talaffuzi va yozilishi turlicha bo'lgan, mazmuni to'liq yoki qisman mos keladigan til birliklarining hodisasi. Leksik sinonimlar talaffuzi va yozilishi har xil, lekin bir-biriga yaqin yoki bir xil ma'noga ega bo'lgan so'zlardir. Sinonimlar muammosi muhim leksikologik muammolardan biridir. 18-asr oxiridayoq bir xil tushunchani bildiruvchi bir nechta so'zlarning bo'lishi mumkinligi masalasi muhokama qilingan. 19-asrning 1-yarmida filologlar "sinonim", ya'ni mazmun jihatdan bir-biriga mos keladigan so'zlar tilda bo'la olmaydi, deb hisoblab, sinonimlar "bir-biriga o'xshash belgisi", "mazmunli" deb ta'riflangan. uni "o'xshash" so'zlar deb belgilagan, so'zning ma'lum bir uslubga ("bo'g'in") tegishli bo'lgan ifoda xususiyatini hisobga olgan.

Xitoy tilida 同义词 [tóngyìcí] —sinoniml, 等义词 [děngyìcí] —bir-biriga mutlaqo o'xshash so'zlar, 近义词 [jìnyìcí] —"ularning uchtasi ham yaqin ma'noli so'zlar" tushunchalari mavjud. sinonimlarni ifodalaydi. 同义词 [tóngyìcí] tushunchasi nisbatan umumiyroq tushuncha bo'lib, tadqiqotchi nuqtai nazariga ko'ra, bu so'z 等义词 [děngyìcí] va 近义词 [jìnyìcí]

tushunchalarini o'z ichiga olishi yoki bo'lmasligi mumkin. Xitoy tilidagi dēngyìcí [dēngyìcí] tushunchasiga e'tibor qaratish o'rinlidir. Bu tushunchani o'zbek tiliga "ma'nosi o'xshash so'zlar" deb tarjima qilish mumkin. Bu tushunchaning kelib chiqishi haqidagi savollar, shuningdek, dēngyìcí [dēngyìcí] va tóngyìcí [tóngyìcí] tushunchalari sinonimmi yoki yo'qmi, ular o'rtasida bog'liqlik bormi, degan savollar tadqiqotchilar o'rtasida bir qancha munozaralarga sabab bo'lmoqda. - tortishuvlarga sabab bo'ldi. Xitoy tilidagi adabiy yodgorliklardan biriga ko'ra, yaqin ma'noli so'zlar ma'no va bu ma'no hajmi jihatidan farq qilmaydigan so'zlardir. Shu bilan birga, bu so'zlarni mutlaq sinonimlar sifatida tan olish uchun hech qanday dalil yo'q.

Bundan tashqari, dēngyìcí [dēngyìcí] tóngyìcí [tóngyìcí] tushunchasiga mansub so'zlar, degan fikr ham mavjud. Bu nuqtai nazar sinonimlarni yaqin ma'noli so'zlar deb tan olish natijasida paydo bo'lgan. Shu bilan birga, xitoy tilidagi sinonimlarni aniqlashga bag'ishlangan ko'plab ishlarda so'zlarni semantik xususiyatlariga ko'ra farqlash mumkin.

Xitoyda sinonimlarni o'rganishga zamonaviy yondashuv 20-asrning o'rtalarida boshlangan. Yuqorida aytib o'tilganidek, sinonimlar yaqin (bir xil) ma'noli so'zlarni o'z ichiga olishi mumkin. Ko'pgina tadqiqotchilar bu fikrga qo'shiladilar va ular so'zlar o'rtasidagi ma'no o'xshashligini ularning sinonimik munosabatining asosi deb bilishadi. liúshūxīn (Liu Shu-xin) o'zining 同义词语和反义词语 (Sinonim va yaqin so'zlarning tavsifi) nomli asarida quyidagi sinonimlarni tahlil qilgan: lā [lā] — ko'tarmoq, ko'tarmoq; bēi [bēi] — olmoq, yetkazmoq; qiān [qiān] — olib kelmoq, olib ketmoq; chēn [chēn] - tortmoq; chě [chě] - tortmoq; chōu [chōu] - sudrab olmoq, olib ketmoq; bá [bá] - tortib olmoq; bu sinonimik qatoridagi so'zlardagi so'zlardan umumiy ma'noni farqlash mumkinligini ta'kidlaydi. Bu fikrga qarama-qarshi nuqtai nazar ham mavjud bo'lib, uning asosida sinonimlar ikki yoki ikkita so'z bo'lib, ular olinganidan ko'ra ko'proq so'zlar mavjudligi haqidagi nazariyani mutlaqo bir xil ma'noga ega. Bu nuqtai nazar semantik jihatdan yaqin so'zlar tushunchasi - tóngyìshuō [tóngyìshuō] deb ataladi. Bu nazariya katta rivojlanishga ega emas edi, chunki ko'pchilik tilshunoslarning fikriga ko'ra, bu nazariya tomonidan taqdim etilgan sinonimlar soni cheklangan. O'zbek tilshunosligida bu tushuncha mutlaq sinonimlar deyiladi. Mutlaq sinonimlarning asosiy xususiyati ularning cheklangan semantik o'xshashligidir, ya'ni so'zlarning ma'nolari aynan o'xshashdir.

Ma'no jihatidan mutlaqo mos so'zlar nazariyasi yaqin ma'noli so'zlar nazariyasi bilan taqqoslanishi mumkin, bu nazariya ma'lum xususiyatlari bilan ajralib turadi - yaqin ma'noli so'zlar tushunchasi - jìnyìshuō [jìnyìshuō] nazariyasi deyiladi.

Xitoy tadqiqotchilari orasida ma'no jihatdan yaqin so'zlar jìnyìcí [jìnyìcí] deb nomlangan alohida guruhga mansub degan yana bir fikr bor. Bu nuqtai nazarga ko'ra, yaqin ma'noli so'zlarni sinonim deb hisoblash mumkin emas, chunki bu so'zlar ma'no chegarasi, ta'sir darajasi, tushuncha yoki hodisani baholash, turli uslublarda qo'llanilishi jihatidan farqlanadi. mumkin

Ushbu nuqtai nazar Xitoy tilshunoslari tomonidan etarlicha o'rganilgan, ammo so'zlarning ma'nosini noto'g'ri ta'riflash bilan bog'liq bir qator munozarali masalalar mavjud. Ushbu nazariyani o'rganishni qiyinlashtiradigan omil - bu ma'lum ma'no va kontekstlarga mos keladigan so'zlarning ko'pligi.

Hozirgi kunda xitoy tilshunosligida xitoy tilidagi sinonimlarni ilmiy tadqiq qilish borasida ko'plab ilmiy ishlar olib borilmoqda. Jumladan, zhōuyùkūn (Chjou Yu-kun)ning —xiàndàihànyǔjìnyìcíyánjiūshupíng (Hozirgi xitoy tili sinonimlarini o'rganish) maqolasida jìnyìcí va tóngyìcí tusga e'tibor qaratilgan.

Unda aytilishicha, xitoy tilida jinyici va tongyici tushunchalari aralashib ketgan, bu esa “tongyici” bir xil yoki o‘xshash ma’noli so‘zlar ekanligi haqidagi nazariyaga asoslanadi.

Sun Chang-xu (Sun Chang-hu) Jinyici kontseptsiyasiga alohida e’tibor bergan tilshunos sifatida tan olingan, u o‘zining “Hàn yǔ cǐ huì” (“Xitoy tili leksikasi”) kitobida Jinyici va Tangyici umuman o‘xshash emasligini ta’kidlagan. bir-biriga va alohida tadqiqot talab qiladi. aytib beradi.

Shunga qaramay, bir qator tilshunoslarning nuqtai nazari yuqoridagilardan tubdan farq qiladi. Shu jumladan dēngyì tóngyìcí [dēngyì tóngyìcí] – sinonimlar, jiāochātóngyìcí [jiāochātóngyìcí] – parallel tongyicilar vajinyì tóngyìcí [jinyì tóngyìcí]. Ko‘rinib turibdiki, uning fikriga ko‘ra, jinyici tongning bir turidir.

sunliángmíng (Sun Liang-ming) o‘zining —tóngyìcí dèxìngzhì hé fānwéi (—Tongyici xususiyatlari va qo‘llanish doirasil) maqolasida quyidagi nazariyani qo‘llab-quvvatladi: —...ba’zi tilshunoslar tongyici faqat o‘xshash so‘zlar va ma’noli so‘zlar deb hisoblashadi. bir-birining o‘rnida ishlatilishi yoki bir tomonlama almashtirilishi mumkin, agar ularning ma’nosida farq bo‘lsa, ular raqibdir.

zōuyùhuá (Zou Yu-hua) o‘quv dasturining —xiàndàihàn yǔ cǐ huì xué (‘‘Zamonaviy xitoy tili leksikologiyasi’’) semantika bo‘limida tóngyìcí [tóngyìcí] tushunchasi haqida batafsil sharhlar bergan. Unda aytilishicha, sinonimlarning ahamiyati asosan quyidagicha:

- 1) tushunchani aniq va lo‘nda ifodalash;
- 2) Til uslubini aniqlashtirish;
- 3) Nutqning jonli va boy bo‘lishini ta’minlash.

Wánglǐ (Vang Li) —wánglǐ wénjǐ 3 jilddan iborat 20 jildlik asarlar to‘plami sinonimlarga bag‘ishlangan bo‘lim bo‘lib, unda sinonimlar tóngyìcí [tóngyìcí] atamasi bilan qamrab olingan. Ushbu bo‘limda jami 20 ta sinonim qator keltirilgan bo‘lib, ulardan 5 tasi fe‘l-sinonimlardan iborat. jiàozuò [jiàozuò] - jiào [jiào] nomlanmoq; dú [dú] - niàn [niàn] o‘qish; fāng [fāng] - gē [gē] qo‘ymoq; tiāo [tiāo] - dān [dàn] shuō [shuō] - jiǎng [jiǎng] aytmoq, gapirmoq fe‘llari beriladi va ular uch turga bo‘linadi: 16 ta ma’noga to‘liq mos keladigan sinonimlar (mutlaq sinonimlar), ma’ega bo‘lgan sinonimlar. bir xil ma’noga ega, o‘z doirasiga ega va to‘liq mos kelmaydigan sinonimlar.

Bizningcha, sinonimlar tilning eng qiziqarli qismi bo‘lib, har bir sinonimning umumiy o‘xshashligi bilan bir qatorda farqli tomonlari ham mavjud. Bu har bir tilning o‘ziga xosligi va shu tilda so‘zlashuvchi xalqlarning urf-odatlarini bilan bog‘liq. Misol uchun, xitoy tilida bir so‘z ham fe‘l, ham ot bo‘lishi mumkin. Shunga asoslanib, ayrim sinonimlar matn asosida turli ma’nolarni ifodalashi mumkin. xuéxí [xuéxí] - xué[xué] maqolasida —hàn yǔ jǐnyìcí biànxī jǐduì wàihàn yǔ jiàoxuéqǐshì (Xitoy sinonimlarining tahlili va xitoy tilini o‘rganuvchilar uchun ko‘rsatmalar) wángbō (Vang Bo) ni o‘qing; kǎoshì [kǎoshì] - kǎo [kǎo] imtihon topshirmoq; bāngzhù [bāngzhù] - bāngmáng [bāngmáng] - bāng [bāng] yordam berish fe‘llari misolida xitoycha sinonimlarni tahlil qildi. Muallifning fikricha, xitoy tilidagi sinonimlarning ko‘pligi va tarjimada turli izohlarsiz bir xilda berilishi xitoy tilini o‘rganuvchilar uchun muayyan qiyinchiliklar tug‘dirmoqda.

Masalan, —xiàndàihàn yǔ jiàochéngdúxièkèběn (Zamonaviy xitoy tili o‘qitish dasturi: o‘quv kitobi) darsligining birinchi qismida bāngzhù [bāngzhù] fe‘li ingliz tiliga “yordam berish, yordam berish” (yordam berish) deb tarjima qilingan. Bāng [bāng] so‘zining ma’nosi “yordam bermoq, yordam bermoq” ma’nosida ifodalangan. Bunday hollarda o‘qituvchi bu so‘zlarning ma’nosini tushuntirib bermasa, o‘quvchilar ularni mutlaq sinonim sifatida qabul qilishlari va

ulardan foydalanishda bir qator xatolarga yo'l qo'yishlari mumkin. Bāngzhù [bāngzhù] - bāngmáng [bāngmáng] - bang [bāng] fe'llarini to'g'ridan-to'g'ri tahlil qilib, muallif bu so'zlarning har birining xususiyatlariga e'tibor beradi. Har uchala fe'l ham grammatik xususiyatlariga ko'ra bir-biridan farq qiladi: bāngzhù [bāngzhù] so'zi ham fe'l, ham ot toifalariga tegishli bo'lishi mumkin. Ammobāngmáng [bāngmáng] va bang [bāng] faqat fe'l turkumiga kiradi. Bu uch fe'l doirasi jihatidan ham farqlanadi. Bāng [bāng] ko'pincha muayyan moddiy yordamni ifodalaydi, odatda jumladagi muayyan harakatning bajarilishini anglatadi. Bāngzhù [bāngzhù] o'ziga xos bo'lmagan moddiy, ma'naviy yordam yoki yordamni anglatadi, asosan umumiy ma'noda yordamni anglatadi. Bāngmáng [bāngmáng] faqat birovga yordamingizga muhtoj bo'lganida biror narsa qilishga yordam berganingizni anglatadi.

REFERENCES

1. 扈叔湘《现代汉语八百词》，商务印书馆。Lǚ Shu-xiang. — Hozirgi zamon xitoy tilida 800 soʻz. — Shangwu shuguan nashriyoti, 1981.
2. 刘月华《实用现代汉语语法》 - 北京，1986年。340页Liu Yue-hua. —Hozirgi xitoy tili amaliy grammatikasil. Pekin, 1986.
3. 李临定《单双节动词和双音节动词》，见《现代汉语动词》，中国社会科学出版社。1990年。
4. Li Lin-ding. —Bir va ikki bo`g`inli fe`llar va ikki bo`g`inli fe`llar. —Hozirgi zamon xitoy tili fe`llaril. Xitoy ijtimoiy-ilmii nashriyoti, 1990.
5. 王波“王力文集”，第三卷，山东教育出版社出版，1995，678页 Sun Chang-xu. Xitoy tili leksikasi. – Jilin Xalq nashriyoti, 1996.
6. 孙常叙“汉语词汇”，吉林人民出版社，1996年，288页4. Li Lin-ding. "Bir va ikki bo`g`inli fe`llar va ikki bo`g`inli fe`llar". "Hozirgi zamon xitoy tili fe`llari". Xitoy ijtimoiy-ilmii nashriyoti, 1990.
7. Wang Bo " Collected Works of Wang Li", Volume III, published by Shandong Education Press, 1995, 678 pages Sun Chang-xu. Xitoy tili leksikasi. – Jilin Xalq nashriyoti, 1996.
8. Sun Changxu, " Chinese Vocabulary", Jilin People's Publishing House, 1996, 288 pages